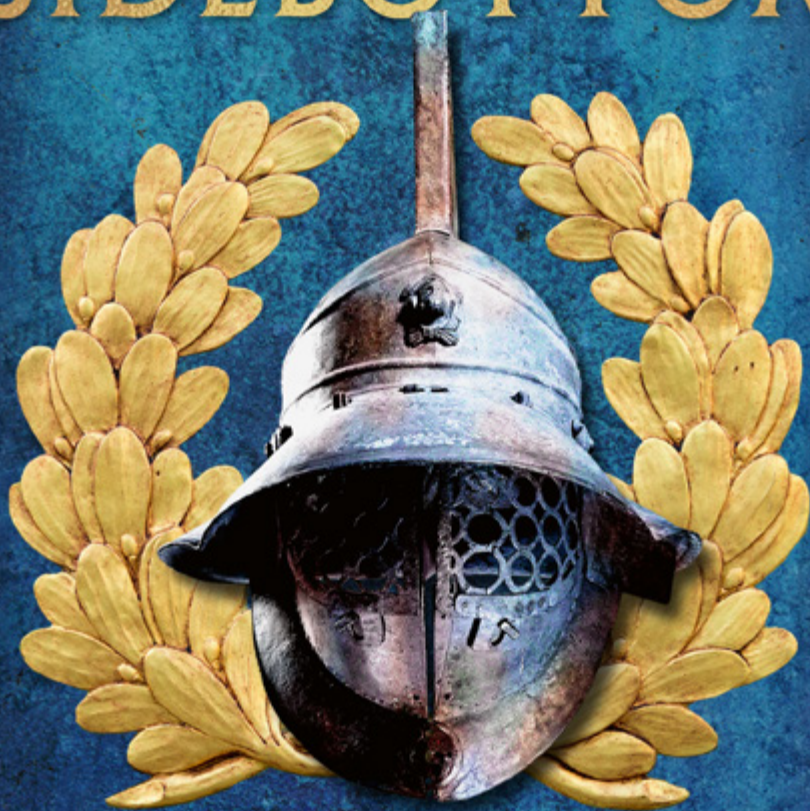

HARRY SIDEBOTTOM

GLADIAATTORIN VIIMEINEN PÄIVÄ

SUOMENTANUT ULLA LEMPINEN

JOHNNY
Kniga

HARRY SIDEBOTTOM

GLADIAATTORIN VIIMEINEN PÄIVÄ

Suomentanut Ulla Lempinen

JOHNNY KNIGA • HELSINKI

Ensimmäinen painos
Copyright © Harry Sidebottom 2025
The moral right of the author has been asserted
Englanninkielinen alkuteos: *Those Who Are About To Die: Gladiators And The Roman Mind*
Suomenkielisen laitoksen © Ulla Lempinen ja Johnny Kniga 2026

Teoksessa on käytetty sitaatteja seuraavista suomennoksista:
Josephus Flavius: *Juutalaissodan historia*, suom. Pauli Huuhtanen. WSOY, 2004.
Augustinus: *Tunnustukset*, suom. Otto Lakka. SLEY-kirjat 1947, tarkistettu suomennos 1981.
Marcus Valerius Martialis: *Venus, viini ja vapaus*. Epigrammeja. Suom. Marja-Liisa Polkunen. Otava, 2000.
Petronius Arbiter: *Satyricon*, suom. Pekka Tuomisto. Tammi, 2024.
Publius Ovidius Naso: *Rakastamisen taito*, suom. Seppo Heikinheimo. Gummerus, 2006.
Homeros: *Ilias*, suom. Otto Manninen. WSOY, 1962.
Homeros: *Odyssia*, suom. Otto Manninen. WSOY, 1941.
Plutarkhos: *Kuuluisien miesten elämäkertoja*, suom. Edwin Linkomies. WSOY 1989.
Artemidoros: *Suuri unikirja*, suom. Kaarlo Hirvonen. WSOY 1970.
Lucius Annaeus Seneca: *Tutkielmia ja kirjeitä*, suom. J. A. Hollo. WSOY, 1964.
Lucius Annaeus Seneca: *Suuttumuksesta*, suom. Jari Kaukua. Teoksessa Teija Kaarakainen ja Jari Kaukua (toim.): *Stoalaisuus. Tiedon, tunteiden ja hyvän elämän filosofia*. Gaudeamus, 2004.
Gaius Suetonius Tranquillus: *Romaan keisarien elämäkertoja*, suom. J. A. Hollo, WSOY 1960.
Gaius Plinius Caecilius Secundus: *Kirjeitä Trajanuksen ajan Roomasta*, suom. Tuulikki Elo ja Heikki Laakkonen. SKS, 2005.
Marcus Tullius Cicero: *Keskusteluja Tusculumissa*, suom. Veli-Matti Rissanen. Faros, 2018.
Marcus Tullius Cicero: *Kirjeitä. Vuodet valtiomiehenä*, suom. Veli-Matti Rissanen. Gaudeamus, 2021.
Marcus Tullius Cicero: *Milon puolesta*. Johannes Koskeniemi. Warelia, 2026.
Lucius Annaeus Seneca: *Kirjeet Luciliukselle*, suom. Antti T. Oikarinen. Basam Books, 2020.
Lucius Apuleius: *Kultainen aasi*, suom. J. A. Hollo. Tammi, 1957.
Fik Meijer: *Gladiaattorit. Taistelijat kuoleman areenoilla*, suom. Sanna van Leeuwen. Otava, 2008.
Philip Matyszak: *Gladiaattori. Roomalaisen taistelijan käsikirja*, suom. Pekka Tuomisto. Moreeni, 2013.
Suomennoksen asiantuntijana toiminut Pekka Tuomisto

Johnny Kniga
An imprint of Werner Söderström Ltd
Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki
ISBN: 978-952-362-359-0
Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@kniga.fi

Äidilleni Frances Sidebottomille

SISÄLLYS

	Johdanto: Vuorokausi Colosseumilla	II
I	<i>VESPER</i> (ILTA)	19
	<i>Cena libera</i>	19
	Gladiaattoreiden ruokavalio ja ruumiinrakenne	20
	Ateria ja osallistujat	22
	Taustaa	25
	Eliitti ja häpeä	43
	Yksityisyys	53
	Miksi <i>cena libera</i> järjestettiin	61
	Mosaiikin keskusteluja	65
	Kostaminen	69
2	<i>PRIMA VIGILIA</i> (ENSIMMÄINEN YÖVARTIO)	71
	Gladiaattorikoulut	71
	Gladiaattorinvala	81
	Harjoittelevminen	84
	Seksi	90
3	<i>SECUNDA VIGILIA</i> (TOINEN YÖVARTIO)	96
	Ajan mittaaminen	96
	Univaikeudet	99
	Unettomuuden kultti	101
	Nukkuminen heikkoutena ja pahuutena	105
	Uni ja pimeys pelkona ja kuolemana	109

4	<i>TERTIA VIGILIA</i> (KOLMAS YÖVARTIO)	113
	Unien merkitys	113
	Keitä unienselittäjät olivat	116
	Unia gladiaattoreista	122
	Gladiaattoreiden unia	126
5	<i>QUARTA VIGILIA</i> (NELJÄS YÖVARTIO)	129
	Vartiointi	129
	Roomalaisten itsemurhat	136
	Gladiaattoreiden itsemurhat	141
6	<i>CONTICINIUM</i> (VÄHÄN ENNEN AAMUNKOITTOA)	146
	Gladiaattoreiden suosio	146
	Odotusten nostatusta	150
	Näytösten alkuperä ja historia	158
	Colosseum ja muut amfiteatterit	161
	Puolustajia ja vastustajia	167
7	<i>PRIMA LUX</i> (AAMUNKOITTO)	180
	Kulkue	180
	Kiveen kerrostettu yhteiskunta	191
	Tervehdys	199
	Lämmittelynumerot	202
8	<i>MATUTINUS</i> (AAMU)	207
	Suhtautuminen eläimiin	208
	Tapahtumia	212
	Metsästys	223
	Valtakunnan maantiede	226
	Valtakunnan luonto	231

9	<i>TEMPUS MERIDIANUM</i> (KESKIPÄIVÄ)	237
	Puolityhjä katsomo	238
	Huvituksia	240
	Teloitukset	242
	Näyttäviä teloituksia	246
	Kristityt leijonan eteen!	250
	Seksuaalisia teloituksia	252
10	<i>TEMPUS POSTMERIDIANUM</i> (ILTAPÄIVÄ)	254
	Viimeisiä sanoja ja järjestelyitä	254
	Gladiaattorityyppejä	256
	Taistelun lait	263
	Gladiaattorin mieli	267
	Joukkotaistelut	278
	Häviö, voitto ja kuolema	287
11	<i>SOLIS OCCASUS</i> (AURINGONLASKU)	294
	Lahjat	295
	Politiikka ja yleisö	298
	Keisari ja yleisö	302
12	<i>VESPER</i> (ILTA)	309
	Magia ja lääketiede	309
	Näytösten tulevaisuus	316
	Gladiaattoreiden tulevaisuus	323
	<i>Ave atque vale</i>	330
	Lisälukemista	333
	Kiitokset	336
	Viitteet	337
	Lähdekirjallisuus	395

JOHDANTO

VUOROKAUSI COLOSSEUMILLA

Gladiaattori ei paljasta aikeitaan. Ilmassa leijuva sahramin, viinin ja kukkien tuoksu melkein peittää alleen tiiviisti pakkautuneesta väkijoukosta uhkuvan löyhkän, tuoreen veren hajun ja gladiaattorin oman hien ja pelon lemun. Älä irrota katsetta miekasta! Sulje pois kaikki muu: torvien pauhu ja vesiurkujen sointi. Älä välitä kahdesta valkoasuisesta erotuomarista, äläkään varsinkaan keisarista aitiossa, katsojista verkon takana ja pystysuorasta muurista teloja harjallaan. Älä irrota katsetta miekasta! Gladiaattori on omillaan. Hän ei paljasta aikeitaan.

Diodoros ottaa alkuasennon. Siirtää vasemman jalan eteen, kääntää vartalon puolittain sivulle, nostaa kilvenreunan leuan eteen, laskee miekan vaivihkaa alemmas sivulle. Nyt hän on tasapainossa ja valmiina, maailma kaventuu kypärän silmikon sallimaan näkymään. Merkitystä on vain miehellä, jota vastaan hän taistelee, ja kaistaleella hiekkaa heidän välissään.

Pelkuri kuolee tuhannesti, rohkea mies kerran. Diodoros syöksähtää eteenpäin. Juuri ja juuri miekan ylettämän päässä hän loikkaa oikealle ja heilauttaa asetta kohti vastustajan reisiä. Vastustaja torjuu iskun kilvellä ja survaisee miekkansa korkealta alas kohti gladiaattorin päätä. Diodoros ei ehdi nostaa kilpeään ajoissa. Miekkanterä liukuu pitkin hänen kypäränsä pintaa. Isku ei vahingoita, mutta sen synnyttämä meteli jää kajahtelevaan umpinaisen, raskaan kypärän sisään. Kumpikin taistelija peräännytty horjahdellen.

Diodoros tuntee vastustajansa hyvin. He ovat samasta gladiaattorikoulusta ja asuvat samassa kopissa. He syövät ja juovat yhdessä, käyvät

samoissa kapakoissa ja porttoloissa. Heidän varusteensakin ovat samanlaiset: kypärä, puolikuun muotoinen rintapanssari, suojaava side oikeassa käsivarressa, leveä vyö, korkea sääripanssari vasemmassa jalsassa, suorakaiteen muotoinen kilpi ja lyhyt miekka. Kumpikin edustaa gladiaattorityyppiä nimeltä provocator, haastaja. He harjoittelevat yhdessä. Ei siis ihme, ettei äkillinen hyökkäys ollut yllättänyt Demetriosta.

Demetrios tekee aloitteen. Hän lähestyy Diodorosta hitaasti, tekee valehyökkäyksen vasemmalle ja iskee miekalla oikealle. Diodoros ottaa iskun vastaan kilvellä. He solahtavat harjoituskentältä tuttuun rytmiin: hyökkäys, vastahyökkäys, paluu. Demetrios ei halua tappaa Diodorosta yhtään sen enempää kuin Diodoros Demetriosta. Gladiaattoritaistelussa on kyse taidosta, rohkeudesta ja sitkeydestä, ei teuras-tuksesta. Silti vahinkoja tapahtuu ja taistelija saattaa menettää tilanteen hallinnan. Viime kädessä yleisön ja näytöksen järjestäjän tahto ratkaisee.

Diodoros huohottaa, hengitys tuntuu kuumankostealta kypärän uumenissa. Vasen käsivarsi vapisee kilven painosta. Miekan kahva luistaa kädessä. Aika on menettänyt merkityksensä ja venynyt ikuisuudeksi, mutta yksikään taistelu ei kestä kauan. Kuin yhteisestä päätöksestä miehet perääntyvät nipin napin toistensa ulottumattomiin. He kiertelivät toisiaan hiekalla, tarkkailevat tilaisuutta: virheliikettä, horjahdusta tai harha-askelta.

Silloin kun taistellaan ”sormeen saakka” eli antautumiseen asti, näyttännön järjestäjä luovuttaa päätäntävällän yleisölle. Elämä vai kuolema? On aika liehitellä ”päivän valtiaita” eli rahvaan rivistöjä. Demetrios mahtaillee ja syytää suustaan solvauksia, joita areenalla on kuultu moneen kertaan. Kypärän silmikko tukahduttaa ne taakseen. Diodoros tyytyy pariin näyttävään miekan heilautukseen. He ovat konkareita ja kokeneet saman ennenkin.

On aika lopettaa taistelu. Demetrios tekee nopean hyökkäysliikkeen käyttäen kilpeä muurinmurtajana. Diodoros on osannut odottaa

ystävänsä lempiliikettä. Hän astuu sivuun ja iskee kilven reunan vastustajan silmikkoon. Kolisten Demetrios kaatuu hiekalle, kilpi ja miekka kirpoavat kädestä. Keuhkot ilmasta tyhjentyneinä Demetrios riisuu kypärän ja kohottaa oikean kätensä antautumisen merkiksi.

Taistelu on ohi. Diodoros heittää kilpensä ja miekkansa pois ja nostaa Demetrioksen miekan hiekalta. Mielen valtaa uupumus. Miekka molemmissa käsissään hän kääntyy ottaakseen vastaan voittajan palmunlehvän. Katsomo mylvii epätietoisena. Yleisö kuulostaa yllättyneeltä ja vihaiselta. Diodoros kääntyy takaisin. Summa rudis, päätuomari, ojentaa kypärän takaisin Demetriokselle. Mokoma lurjus ei hyväksy antautumista. Tuomari käskee Diodorosta palauttamaan miekan Demetriokselle. Taistelu jatkuu.

Moderni mielikuva antiikin Roomasta kiteytyy gladiaattoriin. Hahmo on levottomuutta herättävä, nykynäkökulmasta sekä kiehtova että vastenmielinen. Myös omana aikanaan gladiaattori oli roomalaisen kulttuurin ytimessä ja herätti ristiriitoja. Häntä vuoroin parjattiin, vuoroin ihannoitiin. Jos antiikin lähteitä tarkastellaan tieteen uusin menetelmin, voidaan gladiaattoria ymmärtää aiempaa paremmin hänen omassa viitekehysessään.

Gladiaattorit ilmaantuivat Roomaan ensi kerran 200-luvulla eKr., ja varhaisin ylös kirjattu gladiaattoritaistelu käytiin vuonna 264 eKr. Toisin kuin vaunukilpa-ajot, gladiaattoritaistelut eivät olleet osa julkisia valtiojuhlia, vaan ne olivat yksityishenkilöiden kustantamaa ohjelmaa senaattorisukujen hautajaisissa. Taistelut olivat *munus* eli lahja, joka mahdollisesti oli tarkoitettu kuolleiden sieluille mutta aivan varmasti yleisölle. Poliitikassa gladiaattori nousi keskeiseksi tekijäksi. Järjestämällä taisteluita senaattorit keräsivät alemmilta yhteiskuntaluokilta niin suurta suosiota, että sekä gladiaattorinäytösten että niihin osallistuvien määrät lisääntyivät tasavallan loppuaikana eli vuosina 509–31 eKr.

Keisari Augustuksen aikana 31 eKr.–14 jKr. Roomasta tuli monarkia viidensadan vuoden tasavaltalaisuuden jälkeen, ja siitä alkaen keisarit järjestivät aina vain näyttävämpiä ja mahtipontisempia gladiaattorinäytöksiä. Kun keisarit syrjäyttivät senaattorieliitin kaupunkirahvaan tärkeimpinä hyvän-tekijöinä, eliitin mahdollisuudet järjestää näytöksiä Rooman pääkaupungissa vähenivät huomattavasti. Tästä huolimatta kahdella ensimmäisellä kristillisellä vuosisadalla niin gladiaattoriottelut kuin niiden pitopaikat lännessä, amfiteatterit, levisivät kaikkialle valtakuntaan. Provinssien eliitille näytökset olivat julkinen ja hyvin kallis keino osoittaa sitoutumista *Romanitasiin* eli roomalaisiin tapoihin.

Toisin kuin Hollywood-elokuvien perusteella usein kuvitellaan, gladiaattoritaistelu ei ollut silkkaa teurastusta. Gladiaattorin mahdollisuus selvitä ottelusta hengissä oli varsin hyvä, sillä menehtymisen riski oli vain noin yksi kahdeksasta. Gladiaattorit taistelivat vain kerran pari vuodessa, eikä ura areenalla välttämättä kestänyt kolmea vuotta kauempaa. Menestys toi mukanaan rahapalkintoja, minkä vuoksi monet vapaat miehet alkoivat gladiaattoreiksi omasta tahdostaan.

Otteluita oikeutettiin pitkään sillä, että ne valmistivat miehiä sotaan. Jos kerran gladiaattorit osoittivat teräksistä mielenlujuutta, kuinka paljon enemmän sitä osoittaisivat näytöstä seuraavat Rooman kansalaiset taistelussa? Silloinkin kun ammattiarmeija oli kaukana rajaseuduilla ja sota oli valtaosalle siviileistä epätodennäköinen tulevaisuudenkuva, gladiaattoriottelu ilmensi *virtusta* eli rohkeutta, jonka varaan roomalainen identiteetti pitkälti rakentui. Gladiaattoreiden aika kesti noin seitsemänsataa vuotta, kunnes eliitin kristillistymisen myötä tavat osoittaa anteliaisuutta – toisin sanoen yläluokan alemmille luokille antamat lahjat – muuttuivat. Viimein 400-luvun puolivälin tienoilla gladiaattorinäytännöt katosivat.

Gladiaattorit olivat roomalaisen kulttuurin ytimessä. He kummittelivat ihmisten unissa. Kunnioitetut filosofit pitivät gladiaattoreita roolimalleina siitä huolimatta, että nämä olivat sosiaalisesti pohjasakkaa. Gladiaattorit olivat myös seksisymboleita siitä huolimatta, että he olivat ylipainoisia ja heillä oli risat hampaat, löyhkäävä hengitys, arpia ja rujoja vammoja niin taisteluiden kuin samanlaisena toistuvan ankaran harjoittelun jäljiltä.

Sain innoitusta Colin Jonesin loistavasta teoksesta *The Fall of Robespierre: 24 Hours in Revolutionary Paris*, joskin olen käyttänyt hyvin toisenlaisia aineistoja ja menetelmiä. Jonesilla oli satoja tai tuhansia huolellisesti, usein tunnin tarkkuudella päivättyjä dokumentteja, kuten päiväkirjoja, kirjeitä ja hallinnollisia raportteja, joiden avulla oli mahdollista laatia yksityiskohtainen kuvaus yhdestä vuorokaudesta Pariisissa, heinäkuun 27. päivästä 1794 tai silloisen vallankumouskalenterin mukaan thermidor-kuun 9. päivästä vuonna II.

Mutta jos haluaa kuvata tyypillistä vuorokautta ennen ja jälkeen gladiaattorinäytöksen, aineistoa on haalittava ympäri Rooman valtakuntaa usean vuosisadan ajalta. Vaikka aikojen saatossa otteluita on kuvattu runsaasti niin kuvataiteessa kuin kirjallisuudessaakin, ei ole olemassa isku iskulta etenevää selostusta siitä, kuinka vuorokausi Colosseumilla tai muussa amfiteatterissa eteni. Roomalainen runoilija Martialis kirjoitti teoksensa *Liber spectaculorum* Colosseumin avajaisten kunniaksi. Aiemmin ajateltiin, että sen runojen järjestys vastaa ohjelmanumeroiden järjestystä Colosseumin ensimmäisessä näytöksessä, jonka keisari Titus järjesti kesäkuussa 80 jKr. Käsitys on ongelmallinen jo siksi, että Tituksen tapahtuma kesti yli sata päivää. Nykykäsityksen mukaan osa runoista seipitettiin, kun rakennelma valmistui Tituksen seuraajan, vuosina 81–96 jKr. hallinneen keisari Domitianuksen aikana. Näin ollen runojen sisältö ja järjestys olisi palvellut Martialiksen omia intressejä.

Pompejissa Stabiaen portin kupeessa sijaitsevalla hautausmaalla on korkokuva, johon on kuvattu gladiaattorinäytöksen kolme eri vaihetta (kuva 1). Ylimmässä paneelissa näkyy *pompa* eli kulkue. Rooman valtakunnassa aihe oli suosittu niin latinan- kuin kreikankielisessä kirjallisuudessa, ja eräässä latinankielisessä kertomuksessa koko tapahtuma alkaa juuri kulkueella. Joskus Rooman kertovaa kuvataidetta ”luettiin” alhaalta ylös, kuten Trajanuksen pylvään tapauksessa, mutta ei tässä tapauksessa. Jos pompejilaista reliefiä lukee ylhäältä alas, järjestykseksi tulee kulkue, gladiaattoriottelu ja eläinten tappaminen. Kuitenkin kertoman mukaan keisari Commodus, joka nykyään tunnetaan parhaiten Ridley Scottin elokuvasta *Gladiaattori*, tappoi eläimiä aamuisin ja taisteli gladiaattorina iltapäivisin, mikä ilmeisesti oli tavanomainen järjestys. Todennäköisesti korkokuvan tilannut mies halusi ikuistaa järjestämänsä näytöksen ja nosti gladiaattorit keskelle suurimpaan paneeliin, koska he olivat tärkein vetonaula.

Jotain olennaista reliefistä kuitenkin puuttuu. Filosofisten anekdoottien ja erään kertomuksen dialogin perusteella tiedetään, että näytöksissä oli puolenpäivän aikaan sekä huvituksia, jotka eivät johtaneet kuolemaan, että teloituksia. Usein teloitukset olivat näytelmällisiä, eli tuomittu pantiin esittämään jonkin pakanamyytin hahmoa. Kristityt tarkastelivat koko näytöstä keskipäivän teloitusten näkökulmasta, koska oli heidän etunsa mukaista liioitella marttyyrien määrää. Suurin osa uhreista oli silti rikokseen syyllistyneitä pakanoita. Pompejin näytöksen maksanut mies joko päätti jättää teloitukset pois piirtokirjoituksesta tai sitten ohjelmassa ei ollut niitä.

Toisin sanoen tyypillinen päiväohjelma amfiteatterissa alkoi kulkueella, sitten aamulla tapettiin eläimiä, keskipäivällä nähtiin teloituksia ja muuta viihdykettä ja iltapäivällä oli luvassa gladiaattoreita. Tässä kohtaa pitää kuitenkin esittää kaksi

varaumaa. Ensinnä vain yhdessä antiikin lähteessä, kreikankielisessä pienoisromaanissa, mainitaan kaikki kyseiset tapahtumat ”oikeassa” järjestyksessä. Toiseksi näytösten ohjelma oli joustava. Areenalla uutuus oli aina valttia. Tapahtuman järjestäjä saattoi lisätä tai poistaa ohjelmanumeroita tai muuttaa niiden järjestystä, eikä pelkästään yhden päivän sisällä vaan myös monipäiväisissä juhlallisuuksissa. Kertoman mukaan Lugdunumissa eli nykyisessä Lyonissa nähtiin kerran gladiaattoritaistelujen sijasta aamusta iltaan mitä mielikuvituksellisimpia kristittyjen teloituksia.

Kirjassa kuvattu vuorokausi on laatimani kooste. Roomalaiset määrittivät vuorokauden osin samalla ja osin eri tavalla kuin me. Hekin jakoivat sen kahteenkymmeneen neljään tuntiin, mutta tuntien pituus vaihteli eri vuodenaikoina. Koska aikaa oli mahdotonta tietää täsmällisesti, suurin osa asukkaista arvioi sitä epämääräisemmillä ajankohdilla, ja niitä käytetään myös tässä teoksessa. Ensin on *vesper* eli ilta, sitten neljä *vigiliaa* eli ”yövärtiota”, sitten seuraavat valoisat tunnit *conticiniumista* eli hetkestä ennen aamunkoittoa iltaan ja näytöksen päättymiseen.

Vuorokausi amfiteatterissa ohjelmanumeroiden parissa tarjoaa yllättäviä ja oivaltavia näkökulmia roomalaisten maailmaan ja maailmankuvaan. Ajallinen kehys on oiva työkalu, jonka avulla voi tarkastella niin arkipäivän todellisuutta kuin mielenmaisemaa, jotka muokkasivat roomalaisten käsityksiä vapaudesta ja orjuudesta, ruokavaliosta ja kehoista, yksityisyydestä, uhkapeleistä, seksistä ja haluista, unista ja nukkumisesta, epätoivosta ja itsemurhasta, musiikista ja parfyymeista, ihmisistä ja jumalista, asemasta ja kunniaista, eläimistä ja luonnosta, rikoksista ja rangaistuksista, pakanoista ja kristityistä, kreikkalaisista ja roomalaisista, sivistyksestä ja barbariasta, rohkeudesta ja pelkuruudesta, hyveistä ja paheista, filosofiasta ja tuskasta, valtakunnasta ja menneisyydestä, keisarista ja alamaaisista, vammoista

ja lääkkeistä, toivosta ja astrologiasta sekä kuolemasta ja tuonpuoleisesta. Vuorokausikehys mahduttaa sisäänsä kaiken, millä oli antiikin maailmassa merkitystä ja on pitkälti edelleenkin. Yksi yö ja päivä gladiaattorin silmin nähtynä muuttaa ajatuksiamme paitsi muinaisista roomalaisista myös meistä itsestämme.

Siinä oli pitkä lista lupauksia. On siis aika aloittaa ja astua näytöksen aattoiltaan – gladiaattoreiden viimeiselle aterialle.

1

VESPER

(ILTA)

Pöytien vieressä loikoilee vantteria miehiä. Paksuine rasvapoimuineen he näyttävät täysin erilaisilta kuin langanlaiha yleisö, joka on tullut katsomaan heidän ateriointiaan. Ruokailevien kehoissa näkyy miekan iskujen ja ruoskan sivallusten jättämiä arpia, niskassa poimuilee lihasharjanteita, kasvot ovat uurteiset ja kyhmyiset kypärän jäljiltä. Jotkut miehistä näyttävät lähes epämuodostuneilta erimittaisine käsivarsineen. Heidän jokaista liikettään tarkkaillaan. Jotkut heistä nau-ravat, vitsailevat ja heittävät herjaa, jotkut järjestelevät tyyninä raha-asioitaan. Monet ovat vaiti ja hikoilevat kalmankalpeina kykenemättä nielemään ruokaansa. Jotkut ryyppäävät ankarasti. Huomenna tähän samaan aikaan jotkut heistä, ehkä yksi kahdeksasta, ovat kohdanneet väkivaltaisen kuoleman. Kukaan vain ei tiedä, kuka on se yksi kahdeksasta. Meneillään on cena libera, ja yleisö on päässyt kasarmiin katsomaan gladiaattoreiden viimeistä ateriaa.

Cena libera

Gladiaattoreiden julkinen ateria *cena libera* oli merkillinen rituaali: laihat miehet katselivat lihavien miesten ateriointia. Kuten näytöspäivän rakenne ja monet muut seikat antiikin historias-sa, myös *cena libera* pitää kursia kokoon sieltä täältä haalituista

lähteistä, esimerkiksi latinankielisen proosan dialogista, kreikan- kielisen filosofiateoksen sivuhuomautuksesta, parista kristillisen propagandan katkelmasta ja eräästä humoristisesta mosaiikista. Rituaali herättää kysymyksiä gladiaattoreiden ruokavaliosta, ruumiinrakenteesta, yksityisyydestä, syömisestä, rohkeudesta, häpeästä ja koko omituisen tavan tarkoituksesta. Miksi tapah- tuma vetosi yleisöön, ja miten ylipainoiset miehet ylipäänsä oli- vat päätyneet gladiaattoreiksi? *Cena liberan* gladiaattorit avaavat meille ensimmäisen ikkunan roomalaiseen mieleen.

Gladiaattoreiden ruokavalio ja ruumiinrakenne

Gladiaattoreita katselleet laihat miehet olivat yleensä kasvis- syöjiä, mutta se ei liittynyt terveyteen, pitkäikäisyyteen, eläinten oikeuksiin tai planeetan pelastamiseen kuten nykyisin. Antiikis- sa kasvisyönti oli mitä suurimmissa määrin vähemmistön valin- ta. Mokoma hullutus kannatti jättää omalaatuisille filosofeille, kuten niille kaikenkarvaisille huijareille ja velhoille, jotka kat- soivat seuraavansa Pythagoraan koulukuntaa. Pythagoralaisuus- dessa kasvisyönti liittyi sielunvaellukseen, joten sen kannattajat olivat alituisessa vaarassa syödä omat edesmenneet vanhem- pansa. Nuoruudessaan pythagoralaisuudesta viehtynyt Seneca nuorempi oli luopunut lihasta, kunnes isä oli puuttunut asiaan: kasvisyönti oli epäroomalaista ja saattoi johtaa syytöksiin kuu- lumisesta johonkin epäilyttävään, ellei peräti laittomaan, itä- maiseen kulttiin merkillisine syömisrajoituksineen.

Gladiaattoreiden katsojat olivat kasvisyöjiä köyhyyttään. Tuolloin yhteiskunnallinen hierarkia oli yhtä jyrkkä kuin mis- sä tahansa nykyisessä kehittyvässä maassa. Noin kymmenesosa väestöstä kuului eliittiin, joka oli satumaisen rikas, mutta suu- rin osa roomalaisista eli toimeentulon rajalla tai sen alapuolella.

VERET SEISAUTTAVA KUVAUS ANTIIKIN AJAN KANSANHUVISTA.

Millainen oli kuolemaan menevän viimeinen päivä
muinaisen maailman armottomilla areenoilla?
Harry Sidebottom tiivistää 700 vuotta gladiaattorien
historiaa yhteen kohtalokkaaseen vuorokauteen:
taisteluja edeltävästä piinaavasta odotuksesta
aina niiden veriseen loppuun asti.

Miltä gladiaattorista tuntui, kun hän astui
kuolemaa uhmaten Colosseumin hiekalle?
Entä katsojista, jotka olivat sankoin joukoin tulleet
todistamaan verenhimoista kamppailua?

Gladiaattorin viimeinen päivä on oivaltava teos
vapaudesta ja orjuudesta sekä rohkeudesta ja
intohimosta antiikin Roomassa.

"Avartava lukukokemus, loputon tiedon
aarreaitta täynnä yllättäviä yksityiskohtia."

LITERARY REVIEW

JOHNNY
Kniga

johnnykniga.fi

91.173

978-952-362-359-0